

IN COMMENTARIOS SVOS PRÆFATIO.

modi, in quæ non parum eius notitiæ antiquitatis, quam iugi paraueram lectione, possem effundere, vt eodẽ labore simul exercerem stili- lum, atq; ingeniũ meum: simul alijs mea studia nonnihil afferrent fructus, simul aliquam ingenij atq; eruditionis gratiã pararẽ. Et fuit illa profecto iuuenilis quẽdam cogitatio, quẽ longe aliter experiendo processit, q̃ ipse mecũ eram ratiocinatus: nam opus præterquã quod est lógissimũ, habet in se miram rerũ omniũ varietatem, historias, fabulas, naturalia, rhetorica, mathematica, geographica, moralia, theologica: & horum nihil propẽ, vel tenuiter, vel mediocriter. Iam libri erant supra quã m dici possit mendosi, qui totam Augustini sententiam praua scriptura aliõ auertebãt. Hic iam non exiguus in castigãdo ex veteribus libris, tum etiã in diuinãdo labor: nam & diuinãdum sepenuero fuit, & coniecturis vera restituenda lectio: orlus nihilominus sum scribere circiter Calẽdas Ianuarias, anni superioris, id est M. D. XXI. & confecto ad finem mẽsis primo libro, affertur de Gulielmi Croij Cardinalis patroni mei morte, qui Vormaciẽ naturẽ concesserat. Facile intelligere quisque potest, vt ea res studiorum meorum quietem concusserit, sublato eo, qui mihi vnus ocia faciebat, quãta cupiebã. Hinc vt nulla vnquam calamitas venis sola, in morbũ incidi nõ simplicem: ita ad curam valetudinis coactũ sum me Brugas conferre ad meos Hispanos, inter quos æger more ac modo meo commodius tractarer. conualui mense Iunio. Et quoniam dicebantur eodẽ Cæsare, & Britannus Cardinalis venturi, ea mea res ibi aliquot mẽsibus tenuit, vt Erasmmũ & Morum cõuenirem, videremq; Tonstallum, & Monioium, & doctos alios, tũ amicos plerosq; meos, qui eodẽ venturi dicebãtur. Eo loco scribere nõ licebat, quòd bibliothecam, qualem optabam, non haberem: vnde quã scribenda forẽt, suspeditarentur. Tãtum libros aliquot ad vetusta exemplaria cõtuli, quorum vnũ dederat mihi Marcus Laurinus decanus facti Donatiani Brugenfis: alterum Carmelitã Brugenfes: tertium Erasmus missum ad se Colonia Agrippina, scriptũ, vt ferũt, manu Diui Lutgeri episcopi. Mira dictu res quanta in codicibus varietas: vt vnusquisque describentium putaret sibi licere verba arbitrato suo ponere, modo cõstaret sensus, quasi interpretatio esset nõ exscriptio. ita in hoc libro legas arbitror, in illo puto: in hoc significatũ, in illo figuratũ: hic præsens, alibi iste: hic habet ergo, ille igitur: hic æternus, ille immortalis: hic flexisse, ille deflexisse, aliud inflexisse. Sed hæc fortassis tolerabilia. quid illa detracta, quid addita, inuersa? Iam quoties erratũ quòd versionem

LXX. interpretum, quam vbique Augustinus adducit, voluerunt ad hanc nostrã detorque, & ex duabus male coherentibus vnã facere. nec aliud eque fuit molestum mihi, vt variã lectionem expendere, examinare, excutere in vnoquoque capite non semel. quã erant difficiliora in commentarijs annotaui, quã vero apertiora & promptiora in margine. id accuratius feci in locis factarum literarum propter earum mysteriũ. In plerisq; veteriorem indicaui lectionem, & quid sentirem, aperui. In cãteris adiecisse quid legerent alij contentus, nihil lectori præiudicans, liberam illi atq; integram censuram reliqui. Fruetur per me suo quisque siue ingenio siue iudicio. Post Cæsaris & Cardinalis digressũ redij Lo- uanium sub finem Septembris, hic compositis rebus, & digesta bibliotheca cœpi totus in sc̃riptionem incubere: ita mihi ea hyeme vsq; ad quintumdecimũ librum est progressum. Extremo vere quòd salutandi erant amici, parãtes in Hispaniam proficisci cum Cæsare, intermisi opus. Erasmo subinde extimulante & instante, vt perficerem, vt mitterem: redij Lo- uanium, & quanta maxima potui diligentia mense vno quatuor postremos libros absolui cum bona parte decimioctauĩ: veniq; ad has præfationes scribendas adeo fessus, & labore tanto tamq; vario fractus, vt literas omnes librõsque nescio, quemadmodũ animus auer- saretur, velut crudus stomachus ac redundans cibos omnes: liberari tandem ea molestia misere cupiens, & vniuersis atq; vnici votis exoptans: ita vt quum ad calcẽ perueni, nec pecuniam, nec gratiam studiosorum vllam, nec aliud quicquam existimarim æque esse precium operã, ac solutum tandem liberatũq; esse me labore tam sinuoso & plerunq; in- amceno. Narrandã fuerunt fabulã & hystoria: describendã regiones & vbes, tum consulendi Platonici penẽ omnes, & reliquã philosophorum nationes, & theologica tractanda, in quib; parciõr quã in profanis aliquot de causis sui. Primum, quòd nõ decebat profanum hominem, nec natu grandem temere de sanctissimis rebus vel definire, vel disputare. Deinde quòd historia sacrarum literarum notior solet esse lecturis Augustinum, & huiusmodi authores, quã vt opus sit eam per me repeti, quã indicatis locis ex sacris libris fufius & apertius cognosci potest, quã vt à me hic pluribus videretur explicãda. Iam dicta ex arcanis nostrã religionis literis, ab Augustino adducta, nonnulla enarrauimus: alia præteriuimus, quòd viderem non hunc esse illorum explicandorũ locum. Authores prophanos crebros ad cõfirmãda Augustini dicta velut testes induximus, quòd fides dicto-